

Artikov Bobur Abdikadir o`g`li

*O'zbekiston Davlat Jahon yillari universiteti Axborot xizmati va
jamoatchilik bilan aloqalar fakulteti o`quvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekistonning tabiiy gaz eksporti va import munosabatlarini o'rganadi, tabiiy gaz sektorining O'zbekiston iqtisodiyotidagi strategik ahamiyati, asosiy xalqaro hamkorlari va iqtisodiy ta'sirini tahlil qiladi. Savdo ma'lumotlarini miqdoriy tahlil qilish va sifatli siyosatni ko'rib chiqishni o'z ichiga olgan aralash usulli yondashuv orqali ushbu tadqiqot O'zbekistonning tabiiy gaz siyosati yo'nalishi, eksport-importning so'nggi dinamikasi, sohadagi muammolar va imkoniyatlar haqida tushuncha beradi. Maqolada O'zbekistonning ichki energiyaga bo'lgan talabini eksportdan tushadigan daromad bilan muvozanatlash strategiyasi muhokama qilinib, sohada barqaror o'sish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, tabiiy gaz, energiya eksporti, energiya importi, savdo aloqalari, energetika siyosati, iqtisodiy o'sish, Markaziy Osiyo, barqaror energiya.

Tabiiy gaz sanoati O'zbekiston iqtisodiyotida muhim rol o'ynaydi, bu mamlakat eksport daromadlarining katta qismini tashkil etadi va mamlakat ichida energiya xavfsizligiga hissa qo'shadi. Katta zaxiralar va strategik joylashuvga ega bo'lgan O'zbekiston o'zini Markaziy Osiyoda asosiy energiya o'yinchisi sifatida ko'rsatdi, eksport birinchi navbatda qo'shni mamlakatlarga va yaqinda uzoqroq xalqaro bozorlarga yo'naltirildi. Biroq, mahalliy sanoat va xalqaro mijozlarning energiya talablarini muvozanatlash strategik muammolarni keltirib chiqardi. Ushbu hujjatda O'zbekistonning tabiiy gaz eksporti va import munosabatlari o'rganilib, sohaning rivojlanishi, asosiy savdo hamkorlari va dolzarb muammolar haqida umumiy ma'lumot berilgan.

Ushbu tadqiqot O'zbekistonning tabiiy gaz savdosi dinamikasini o'rganish uchun miqdoriy va sifatli ma'lumotlarni birlashtirgan aralash usullardan foydalanadi. Miqdoriy ma'lumotlar savdo ma'lumotlar bazalaridan, shu jumladan xalqaro savdo markazi (ITC) va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Comtrade ma'lumotlar bazasidan olinadi. Sifatli ma'lumotlar statistik tahlil uchun kontekstni ta'minlash uchun davlat siyosati hujjatlari, energetika sohasi hisobotlari va soha mutaxassislari bilan suhbatlardan to'planadi.

1. Miqdoriy tahlil: so'nggi o'n yillikdagi tabiiy gaz eksporti va importi to'g'risidagi ma'lumotlar tahlil qilinib, asosiy sheriklar, savdo hajmining o'zgarishi va mintaqaviy iqtisodiy o'zgarishlarning ta'siri aniqlanadi.

2. Sifatli tahlil: siyosat hujjatlari, sanoat hisobotlari va ekspertlarning suhbatlari O'zbekistonning tabiiy gaz strategiyasi, jumladan, energiya xavfsizligini ta'minlashda eksport hajmini oshirishga qaratilgan so'nggi o'zgarishlar haqida tushuncha beradi.

So'nggi yillarda O'zbekiston o'zining tabiiy gaz sohasida sezilarli o'zgarishlarni amalga oshirdi va o'sib borayotgan ichki energiya talablarini qondirish uchun an'anaviy eksportchidan importyorga o'tdi.

Tarixiy Kontekst

O'zbekiston tarixan tabiiy gaz eksportchisi bo'lgan. Masalan, 2018 yilda mamlakat taxminan 15 milliard kubometr (bcm) tabiiy gazni eksport qildi, asosiy yo'nalishlar Xitoy (8 bcm), Rossiya (4,5 bcm) va Qozog'iston (2,5 bcm), shu jumladan.

Importga o'tish

So'nggi yillarda ichki ishlab chiqarishning pasayishi va ichki iste'molning o'sishi O'zbekistonni tabiiy gaz eksportini qisqartirishga va importni ko'paytirishga olib keldi. Xususan, 2024-yil yanvar-avgust oylarida Turkmaniston va Rossiyadan O'zbekiston gaz importi 5,7 barobar oshib, 1,15 milliard dollarni tashkil etdi, oylik tabiiy gaz yetkazib berish hajmi 168,3 million dollarni tashkil etdi. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan buyon birinchi marta tabiiy gazni eksport qiluvchi sof eksportchiga aylandi.

Joriy Import Manbalari

Energiya o'z ehtiyojlarini qondirish uchun, O'zbekiston qo'shni davlatlar uchun:

- Rossiya: O'zbekiston 2023-yil iyun oyida Rossiyaning Gazprom kompaniyasi bilan ikki yil davomida har yili 2,8 bcm tabiiy gaz sotib olish bo'yicha kelishuvga erishdi, 9-yil 1-oktabrdan boshlab kuniga 2023 million kubometr yetkazib berish bilan O'zbekiston Gazprom kompaniyasi Rossiya Gazprom kompaniyasi bilan kelishuvga erishdi.

- Turkmaniston: Turkmanistondan import qilinadigan mahsulotlar ham ko'paydi, ammo aniq hajmlar va muddatlar kamroq batafsil bayon etilgan.

Kelajakdagi Dunyoqarash

O'zbekiston hukumati 2025 yilga qadar tabiiy gazni eksport qilishni to'xtatish rejalarini e'lon qildi va tabiiy gazni eksport uchun yuqori qiymatli polimer mahsulotlariga aylantirishni maqsad qilib qo'ydi. Ushbu strategik o'zgarish O'zbekistonning energetika xavfsizligini oshirish va neft-kimyo sanoatini rivojlantirishga qaratilayotganini ta'kidlaydi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning tabiiy gaz bilan aloqalari eksportdan hozirgi kunga qadar ichki talabni qondirish uchun katta hajmdagi importga aylandi va yaqin kelajakda energetika sohasini yanada rivojlantirish bo'yicha strategik rejalar tuzildi.

Natijalar O'zbekistonning tabiiy gaz siyosati chorrahada ekanini ko'rsatmoqda. Bir tomondan, xalqaro sheriklar, xususan, yuqori daromad potentsialini taklif qiluvchi Xitoy tomonidan talab katta. Biroq, ichki energiya talabi o'sishda davom etmoqda va agar etarli darajada hal qilinmasa, bu mamlakatning sanoat o'sishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Bundan tashqari, O'zbekistonning gaz eksportiga bo'lgan ishonchi uni jahon energiya bozorlaridagi narxlarning o'zgaruvchanligiga qarshi himoyasiz qoldirmoqda.

Bundan tashqari, O'zbekistonning tabiiy gaz infratuzilmasi gazni samarali qazib olish, tashish va qayta ishlashni ta'minlash uchun katta sarmoyalarni talab qiladi. Ushbu modernizatsiyani qo'llab-quvvatlash uchun xorijiy investorlar va texnologiya provayderlari bilan hamkorlik zarur. Shu bilan birga, geosiyosiy mulohazalar, jumladan, O'zbekistonning Rossiya bilan strategik

aloqalari va Markaziy Osiyoning boshqa gaz eksport qiluvchi davlatlari bilan raqobati tabiiy gazning samarali, uzoq muddatli siyosatini ishlab chiqishda qo'shimcha qiyinchiliklar tug'dirmoqda.

Xulosa

O'zbekistonning tabiiy gaz sektori iqtisodiy o'sish va mintaqaviy ta'sir uchun katta salohiyatga ega. Biroq, eksport majburiyatlarini ichki ehtiyojlar bilan muvozanatlash va ular bilan bog'liq xavflarni boshqarish barqaror rivojlanish uchun juda muhimdir. Quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

Infratuzilmaga investitsiyalarni ko'paytirish: kengaytirilgan infratuzilma tabiiy gazni qazib olish va tashish samaradorligini oshiradi, bu esa O'zbekistonga ichki va xalqaro talabni qondirish imkonini beradi.

Energiya sheriklarini diversifikatsiya qilish: Xitoy va Rossiya muhim sheriklar bo'lsa-da, Janubiy Osiyo va Evropa mamlakatlari bilan yangi sheriklik aloqalarini o'rganish qaramlikni kamaytirishi va savdo barqarorligini oshirishi mumkin.

Barqaror energiya amaliyotini targ'ib qilish: qayta tiklanadigan energiya va energiya tejaydigan texnologiyalarga sarmoya kiritish tabiiy gazga bo'lgan ichki talabning ayrim bosimlarini engillashtirishi va eksport va importning muvozanatli dinamikasini ta'minlashi mumkin.

Siyosat islohotlari: subsidiyalarni bosqichma-bosqich olib tashlash va mahalliy tabiiy gaz uchun bozorga asoslangan narxlarni amalga oshirish resurslarni taqsimlashni yaxshilashi va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning tabiiy gaz eksporti va import dinamikasi ham imkoniyat, ham muammolarni keltirib chiqarmoqda. Strategik siyosatni tuzatish va investitsiyalar ushbu muhim sektorning afzalliklarini maksimal darajada oshirish, O'zbekiston eksportdan foyda ko'rgan holda ichki ehtiyojlarni qondirishda davom etishini ta'minlash uchun juda muhimdir.

Adabiyotlar.

1. Awate, S., Larsen, M. M. and Mudambi, R. (2012). EMNE catch up strategies in the wind turbine industry: Is there a trade-off between output and innovation capabilities? *Global Strategy Journal*, 2(3), 205-223.
2. European Parliament. (2013). Uzbekistan: Selected trade and economic issues. Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491518/EXPO_INTA_SP%282013%29491518_EN.pdf
3. Giuliani, E., Pietrobelli, C. and Rabellotti R. (2005). Upgrading in global value chains: lessons from Latin American clusters. *World Development*, 33(4), 549-573.
4. Hannigan, T.J. & Mudambi, Ram & Lee, Ahreum. (2013). The pitfalls of an inward-oriented economy: Lessons from the evolution of Brazil and the Republic of Korea. *Transnational Corporations*. 22. 1-24. 10.18356/e10f0502-en.
5. See: Uzreport.com. Business Information Portal. "Uzbekistan and China to Build Gas Pipeline—Report," available at [www.uzreport.com], 1 May, 2007.
6. B.B. Urdashev, "Energy Portrait of Uzbekistan and Cooperation in the Framework of CIS," *Neft, Gas and Biznes*, No. 1, 2005.